

ФЕЙКИ ЯК СУЧАСНА ФОРМА ПОЛІТИЧНОГО ПРОТИБОРСТВА У КІБЕРПРОСТОРИ

FAKES AS A MODERN FORM OF POLITICAL CONFLICT IN CYBERSPACE

Завгородня Ю.В.,

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних теорій*

Національного університету «Одеська юридична академія»

Ця стаття є сучасною та необхідною в умовах розповсюдження великої кількості фейкової інформації у суспільстві. Політичні процеси сучасної глобалізаційної системи розвитку індивідів показують рівень освіченості населення та можливості критично мислити, а відповідно потреби відрізнити рівні достовірності оприлюдненої інформації за допомогою інформаційних ресурсів.

Фейк як явище суспільного інформаційного простору є невід'ємною складовою формування інформаційної системи. Оскільки, завжди у всіх процесах є добро і зло, правда і брехня, прихильність і ненависть, тому і створюється неправдива інформація, яка також направлена на окрему категорію громадян, окреме суспільство, а інколи і для усього світу, для формування сумнівів та недовіри.

В українському суспільстві прослідковується значна кількість фейкової інформації, оскільки військові дії знаходяться в активній фазі розвитку та виникає блок інформаційних атак, як сучасної форми впливу на свідомість суспільства та формування прихильності серед суспільства до сторони агресора. Тому, питання фейкової інформації під час протиборства в політичному аспекті в умовах війни є досить актуальним та потребує детального аналізу на прикладі оцінки окремих видів фейків.

Для того, щоб офіційно визнати інформацію фейком та повідомити про це загалу, потрібно мати ряд підтверджень, які спростують інформацію. Для політичної інформації та ситуації, щодо військових дій достовірна інформація оприлюднюються офіційними політичними суб'єктами, які несуть відповідальність відповідно до повноважень, якими вони наділені.

Сучасні інформаційні технології допомагають блокувати в інформаційному просторі джерела недостовірної інформації, що допомагає зменшити вплив на громадян в умовах інформаційних атак. Тому, для детального аналізу фейків, варто розглянути уміння їх тлумачити та шукати докази спростування, а також офіційно висловлену позицію публічних осіб, якщо це стосується політичних фейків, а також при можливості розвитку активної факти конфліктів у політиці.

Фейки в кіберпросторі є невід'ємною частиною сучасної інформаційної складової політичної системи. Тому, вивчаємо процедуру виявлення фейків та їх спростування для суспільства, а також розглянемо можливу реакцію та дії офіційних представників.

Ключові слова: фейк, політичне протиборство, кіберпростір, інформація, громадська свідомість, спростування фейків, інформаційна загроза.

This article is modern and necessary in the context of the spread of a large amount of fake information in society. The political processes of the modern globalization system of development of individuals show the level of education of the population and the possibility of critical thinking, and the corresponding levels of reliability of published management information.

Fake, as a phenomenon of the public information space, is an integral part of the formation of the information system. Because there is always good and evil, truth and falsehood, favoritism and hatred in all processes, this is why false information is created, which is also aimed at a certain category of citizens, a certain society, and sometimes for the whole world, to form doubts and mistrust.

A significant amount of fake information can be traced in Ukrainian society, as hostilities are in an active phase of development and there is a block of information attacks, as a modern form of influencing public consciousness and forming commitment among society to the aggressor. Therefore, the issue of fake information during the confrontation in the political aspect in wartime is quite relevant and requires detailed analysis on the example of the assessment of certain types of fakes.

In order to officially recognize the information as fake and report it to the public, you need to have a number of confirmations that refute the information. For political information and the situation regarding military action, reliable information is published by official political entities, which are responsible in accordance with the powers they are endowed with.

Modern information technologies help to block sources of unreliable information in the information space, which helps to reduce the impact on citizens in the context of information attacks. Therefore, for a detailed analysis of fakes, it is necessary to consider the ability to interpret them and find evidence of refutation, as well as the officially expressed position of public figures, if it concerns political fakes, as well as the possibility of active conflict in politics.

Fake cyberspace is an integral part of the modern information component of the political system. Therefore, we study the procedure for detecting fakes and refuting them for society, as well as consider the possible reaction and actions of officials.

Key words: fake, political confrontation, cyberspace, information, public consciousness, refutation of fakes, information threat.

Постановка проблеми. Інформаційне середовище для сучасного суспільства є невід'ємною складовою отримання новин, щодо стану справ в різних галузях життєдіяльності. Переважна більшість громадян уже володіє можливостями отримання інформації через кіберпростір та аналіз інформації з різних джерел та різних геополітичних точок, що може містити відмінності у тлумаченні різних понять та процесів в силу особливостей політичних систем та історичних аспектів розвитку суспільства. Вся інформація, яка подається в кіберпросторі, націлена на свого читача, а тому навіть неправдива, неофіційна та сумнівна інформація може знайти свого читача, який хоче вірити і підтримує розвиток таких подій.

Для того, щоб суспільство володіло достовірною інформацією завжди створювали так звані рейтинги довіри до інформаційних сайтів, журналів, газет та інших форм подання новин, з метою стимулювання інформаційних джерел до повноцінного аналізу та перевірки отриманої інформації, а найкраще з посиланням на джерело отримання інформації. З розвитком інформаційної системи суспільства розпочали виділяти так звану «жовту пресу», яка займалась тим, щоб забруднювати репутацію окремих суб'єктів з метою дискредитації та суспільного осуду.

У сучасності до інформації підвищена увага, тому сайти та видання, які цінують власний розвиток, слідкують за джерелами інформації, перевіряють її, структурують та узагальнюють. Однак, разом з тим, існує безліч можливостей розповсюджувати інформацію з одноденних сторінок в соцмережах, сайтів, на яких важко віднайти кінцеве джерело інформації, коли припущення, яке видається за встановлений факт, є невідпрацьованим матеріалом, або замовленим текстом, який подається з власною метою (дискредитація суб'єкта політики, відвернення уваги від більш значних справ, конфліктний механізм протидії та ін.).

Можливості оцінювати різну інформацію допомагає громадянам мати широкий кругозір та вміння критично мислити і спростовувати недостовірну інформацію.

Окрім того, поважаючи себе сайти та суб'єкти, щодо діяльності чи рішень яких розповсюджено інформацію спростовують таку інформацію та офіційно висловлюють об'єктивну ситуацію щодо процесу чи рішення, який став джерелом обговорення. Такі інформаційні закиди в інформаційний простір отримали назву, як «фейки», а публічне роз'яснення уповноважених осіб «спростування фейків».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові та практичні погляди щодо фейків в інформаційному просторі уже набули актуальності в публіцистичному обговоренні та аналітич-

ному звітуванні. Однак, існує потреба розглянути фейки в аспекті політичного протиборства з використанням кіберпростору, як сучасного механізму впливу на свідомість суспільства з метою дискредитації окремих партій, окремих суб'єктів політики, які є учасниками конфронтації політиків.

Так, до прикладу Національним інститутом стратегічних досліджень підготовлено аналітичну доповідь щодо фейків, які сприяють суб'єктам політики у виборчому процесі [10], окрім того, фейкам приділено увагу в рамках інформаційної війни в загальному прояві [11], разом з тим науковці Харченко І., Сапогов С., Шамраєва В., Новікова Л. [2] уточнюють щодо засобів інформаційного протиборства та інформаційної війни в міжнародному аспекті, звичайно для того, щоб розуміти мету такого впливу авторським колективом Браїловським М., Іванченком І., Опірським І., Хорошком В. [3] проаналізовано психологічний аспект інформаційного протиборства в нашій державі. Усі ці наукові та публіцистичні погляди демонструють актуалізацію інформаційного середовища, з метою вміння аналізувати інформацію, бо її вплив та значимість в сучасному світі досить висока, а тому виникає необхідність у вмінні ґрунтовного поділу на достовірну (офіційну) новину та не достовірну (фейкову) новину. Бо в період політичного протиборства фейки можуть бути джерелом впливу на опонента.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання щодо дослідження політичної інформації, в аспекті її впливу на свідомість громадян, відносно політичних висловлювань, подій, рішень є тим науковим напрямком, який потребує детального аналізу. Такий напрямок дослідження є досить актуальним в сучасному геополітичному просторі в умовах війни, яка впливає на усвідомлення політичних процесів для громадян усього світу, а особливо українських громадян, які стали жертвами військової агресії. Оскільки, існуючі погляди щодо фейків виділяють галузі виборчого процесу [10], також здійснюється аналіз окремих інформаційних атак [11] на органи управління, як міра впливу під час політико-правових перемовин, але в аспекті розповсюдження фейків в період військових дій, науковими дослідниками не зосереджено.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначивши напрямок дослідження, варто відзначити що основною метою даної статті є аналіз фейків, як форми сучасного протиборства в кіберпросторі. Для реалізації поставленої мети виділено такі завдання: теоретично обґрунтувати сутність поняття «фейк» в політичній інформації; відзначити вплив «фейків» на свідомість громадян з метою дискредитації суб'єктів політики, політичні партії чи групи політиків; проаналізувати фейк, щодо можливих

наслідків у політичному процесі та подальших взаєминах між суб'єктами політики; оцінити невідворотність використання фейків при аналізі політичних процесів політичними силами з низьким рівнем політичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна інформаційна система пронизана фейками, які стають частиною політичної взаємодії у кіберпросторі. Оскільки, суспільство отримує велику кількість різнопланової інформації, то формується певна галузь інтересів. В період транзиту політичної системи в більшій частині суспільства виникає потреба в політичній інформації, щодо процесів модернізації та трансформації суспільно-політичного устрою. Такий вид політичної інформації містить різні рівні достовірності, а отже і різні аспекти впливу на освідомлення політичної реальності.

Для того, щоб проводити аналіз політичної інформації потрібно мислити критично, а найголовніше володіти знаннями, які допомагають проводити аналіз та ділити інформацію на правдиву, або недостовірну.

Так, на думку М. Селіної існує окреме поняття таке, як «спеціальна інформаційна операція», яка використовується для впливу на глобальні маси, а сам авторка відзначає, що «розуміння феномена спеціальна інформаційна операція в усіх його аспектах, у т.ч. вміння якісно протидіяти проведенню деструктивних СІО з боку супротивників, у сучасний період є однією з головних передумов забезпечення національних інтересів країни» [4].

Фейки по своїй сутності та змістовному наповненню є тими елементами, які наповнюють той інформаційний багаж, який запускають у суспільство. Важливо, щоб суспільство сприймало таку інформацію, у разі недостовірності та неефективності такої атаки, можна визнати такий фронт операції як провалений. Суспільство, яке містить низький рівень інтелектуального потенціалу, дуже швидко піддається впливу, а разом з тим власною пропагандою змушує вірити й тих громадян, які не акцентували увагу на таких даних, але якщо у суспільстві більшість людей розуміє нікчемність отриманих даних, можлива втрата авторитету і самого джерела інформації і суб'єкта, який її оформив.

Отже, фейк у політичних процесах – це такий тип політичної інформації, який метою свого розповсюдження має вплив на психо-емоційний стан людей та формування викривленого уявлення про політичні процеси, рішення, висловлювання офіційних політиків, для політичної дестабілізації в окремому регіоні, державі чи навіть світі.

Для українського суспільства дуже наглядно використовується велика кількість політичних фейків, бо Україна перебуває в активній військовій протидії агресору, який активізувався з 24 лютого в активності наступальних дій. Особливо активно

фейки використовуються на тимчасово окупованих територіях, у яких відсутній доступ до глобальних інформаційних ресурсів, а телебачення переформатоване під пропаганду агресора, яка підходить і для окупованих територій, так і для власних громадян, які активно споживають зрозумілий інформаційний продукт та підтримують злочинні політичні та військові процеси.

Оскільки, в українському суспільстві критика до політичної влади була завжди, а особливо в період незалежності, тому аналізувати та перевіряти інформацію стало звичкою для щоденного сприйняття, а тому виникла проблема у застосуванні до українців інформаційного впливу під час військових процесів. Звичайно, це не формує узагальненої характеристики відносно усього населення. Переважно це має відношення до тих, хто має техніку для отримання інформації з різних джерел (телефони, планшети, ноутбуки, комп'ютери та ін. [1, с. 54]).

В умовах військових дій в Україні інформаційних простір містить ряд фейкової інформації, яка є джерелом споживання як в середині країни, так і за її межами. Щоб спростувати недобросовісне повідомлення інколи потрібно декілька хвилин, а інколи декілька місяців. Джерелом спростування можуть бути лише офіційні посадові особи, які несуть персональну відповідальність за подану інформацію суспільству, а також оприлюдненні нормативні акти, що спростовують новини, які сіють страх, паніку, істерію серед мас.

Яскравим прикладом фейкової інформації є повідомлення у засобах масової інформації щодо «змісту електронного листа, який департамент з комунікацій ООН розіслав усім співробітникам. У документі сказано: «[Використовуйте] «конфлікт» або «військовий наступ», а не «війна» або «вторгнення», коли мова йде про ситуацію в Україні» [12].

ООН є міжнародною організацією, яка перша в активній фазі військових дій повинна називати речі такими, як вони є. Бо тоді сама мета діяльності такої міжнародної організації буде нікчемною. В той же час висловлювання дійсно повинні бути виважені та поважати усі сторони, якщо це свого роду конфлікт. Однак, ситуація в Україні не залишає права на термінологічну маніпуляцію, а ігри в слова і словосполучення демонстрація слабкості або байдужості.

Тому, в найкоротші терміни (на наступний день) «голова МЗС України Дмитро Кулеба у своєму повідомленні у Twitter зазначив, що йому важко повірити, що ООН могла б, по суті, запровадити таку ж цензуру, як Кремль. Він закликав ООН швидко спростувати повідомлення про те, що організація заборонила використання слів «війна» та «вторгнення» про війну Росії проти України, якщо ці повідомлення помилкові» [12].

Бо термінологічна гра, означала б, що події, які відбуваються в Україні не є повномасштабним вторгненням, війною, яка загрожує не лише військовим, а й громадянам в усіх регіонах країни. А питання перетину кордонів України військовослужбовцями агресора не відповідають об'єктивній ситуації. Замовчування такої ситуації на рівні органів ООН, її бездіяльність та лояльність до сторони агресора може слугувати шляхом до повторення ситуації з міжнародною організацією Ліга націй.

Враховуючи усі ризики Організація Об'єднаних Націй відреагувала на претензію. Так, «представник Стефан Дюжжарик відповів виданню The Guardian, що це «просто не той випадок, коли співробітникам було надано вказівку не використовувати такі слова, як «війна» або «вторгнення для опису ситуації». Він також відзначив повідомлення заступника генерального секретаря ООН Розмарі Дікарло, де вона вживає словосполучення «безглузда війна» в Україні» [12].

Отже фейки, можуть містити ряд провокативних повідомлень дискредитувати не лише окремих суб'єктів, а й цілі організації переслідуючи різні політичні причини. Такий інформаційний вплив в сучасному цифровізованому суспільстві невідворотний, бо повідомлення інформаційного характеру створюють картину суспільної реальності.

Органи управління в українському суспільстві формують систему нормативного забезпечення [7; 8; 9], з метою зменшення негативного впливу на свідомість громадян, які споживають інформаційний продукт, який може негативно впливати на процеси політичного сприйняття та зменшення духу боротьби за національну єдність українського народу. Однак, існує багато проблем в умовах глобалізації інформаційної системи.

Кіберпростір є нова інформаційна платформа для розповсюдження, отримання та аналізу інформації. Людство розвиваючись отримує нові виклики та загрози, які впливають на подальше існування міжнародних організацій, окремих країн, впливових союзів.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У політичному процесі завжди мало уваги приділяється політичній куль-

турі та політичній свідомості, які є рушійними силами для удосконалення різних напрямків політичних процесів. Використання фейків, для покращення свого політичного становища, а особливо перемоги у військових діях, є засобом брудного маніпулювання свідомістю масами. Однак, для того, щоб фейки діяли підґрунтя для їх реалізації повинні будуватись протягом певного історичного періоду часу.

Інформаційний простір в сучасному світі глобальний та інтегрований у загальносвітові процеси. А тому, фейки можуть бути небезпечними для адресата неправдивої новини, адже якщо в інформаційних простір потрапляє перебільшена інформація в рази, таке джерело стане недостовірним, а аудиторія поважаюча свій час замінить його на інше.

Звичайно, люди, які мають обмежений доступ до кіберпростору мають менші можливості для отримання інформації, щодо спростування фейків, але разом з тим, мають менші можливості отримати фейкові новини. В період військового стану фейки є засобом для виснаження сприйняття реальності для громадян, однак вони стимулюють до очищення інформаційних джерел.

Сучасна політична інформація дуже різноманітна та суперечлива, тому завдання людей в сучасному суспільстві здійснювати самоаналіз та очікувати офіційної інформації від осіб, які несуть відповідальність за те, що публічно повідомляють. Ще одним важливим джерелом інформації є офіційні представники міжнародних організацій, країн, союзів, а також нормативно правові акти, які оприлюдненні відповідно до вимог чинного законодавства в межах окремої країни чи нормами міжнародного права.

Об'єктивна політична інформація – це джерело довіри до органів управління, зразок демократії, прояв гуманного відношення до жителів планети Земля, толерантність у відвертих політичних відносинах та шлях до найшвидшого врегулювання політичних конфліктів.

Науковий напрям дослідження залишається актуальним в період інформаційної глобалізації та збільшення політичної боротьби на різних напрямках діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Завгородня, Ю. В. Кіберпростір як сучасна платформа для політичних конфліктів. *Publishing House "Baltija Publishing"*, 2021. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/161/4774/10037-1?inline=1>
2. Kharchenko, I., Sapohov, S., Shamraeva, V., Novikova, L. Основні засоби інформаційного протиборства та інформаційної війни як явища сучасного міжнародного політичного процесу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм, 2017. (6), 77-81.
3. Браїловський М., Іванченко І., Опірський І., Хорошко В. Інформаційно-психологічне протиборство в Україні. *Безпека інформації. Серія: Кібербезпека та захист критичної інформаційної інфраструктури*. 2019. Том 25, № 3. С. 144-149.

4. Селіна М. Спеціальна інформаційна операція: історія становлення. *Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. 2019*. URL: <http://file:///C:/Users/38096/Downloads/126-Article%20Text-238-1-10-20200319.pdf>
5. Певцов Г. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрямки протидії. *Наука і оборона*. Київ, 2015. № 2. С. 28–32.
6. Гунін В.Є. Проблеми забезпечення безпеки діяльності конкурентної розвідки в умовах загострення інформаційно-психологічного протиборства. *Політичне життя*. 2020. URL: <http://file:///C:/Users/38096/Downloads/9321-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-18605-1-10-20201202.pdf>
7. Військовий стандарт. Інформаційна безпека держави у воєнній сфері. Терміни та визначення: ВСТ01.004.004 – 2014 (01). [Чинний від 2014 – 02 – 27]. Київ: Міністерство оборони України, 2014. 22 с.
8. Про розвідувальні органи України : Закон України від 22.03.2001 р. № 19. Відомості Верховної Ради України. 2001. С. 94–107.
9. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. С. 3, 4, 8, 9, 16, 23, 24.
10. Фейки, як інструмент впливу на вибори. Аналітична довідка. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/fake_news_fin_full_clean.pdf
11. Фейки, як інструмент інформаційної війни. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/feyk-yak-instrument-informaciynoi-viyni.html>
12. ООН спростувала дані ЗМІ – організація визнає ситуацію в Україні повномасштабною війною. URL: <https://www.unian.ua/war/oon-nakazuye-svojim-pracivnikam-nazivati-viynu-v-ukrajini-konfliktom-abo-viyskovim-nastupom-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11735083.html>